

Oponentský posudek bakalářské práce FHS UK Zity Strakové:

Obraz Cikána v české beletrii první poloviny 19. století (K. H. Mácha)

Březen 2008

Cílem této práce je pokus o srovnání dvou literárních děl vzniklých v období 19. století, kterými jsou Cikáni Karla Hynka Máchy a Pomsta cikánova Josefa Svátka. Autorka se pokusila díla porovnat z hlediska historického i literárního, což v obou případech sama hodnotí jako průkopnické, neboť v literární i historické teorii bylo takto na díla dosud nahlíženo v jednom případě minimálně, v druhém vůbec.

Bakalářská práce je postavená na rozboru a komparaci dvou prezentovaných děl, a teoreticky opřena o zdroje z oblasti literární vědy a historie, včetně využití vlastního skeletového překladu díla *Romantism in National Context*. Práce je v rozsahu 70 stran, použitá literatura čítá 43 titulů.

Hned v začátku práce při pokusu o zařazení příběhu Cikáni do časových a místních souřadnic se autorka střetla s problémem pro beletrii typickým, který tkví v tom, že realie příběhu závisí na vůli autora, že tedy realnost příběhu je nutné odhadovat, pít se po ní, a hlavně poodhalovat a usuzovat na ni na pozadí skutečných historických situací a událostí. Tento problém se jí stal výzvou, jejímž překonáváním vznikla tato pěkná bakalářská práce.

První kapitola, v níž autorka zamýšlí oddělit od historické skutečnosti spisovatelovu fantazii, lze vzít též jako malou introdukci do dějin cikánského etnika. Výsledkem kapitoly je pak rozvedení několika zjištěných případů, kdy se příběh se skutečností rozchází. Například že se v díle mísí realita 18. století (před sedentarizací) s 19. stoletím (po sedentarizaci), nebo že jsou zaměněni Cikáni maďarští s českými, splyvá maďarská muzikantská tradice s cikánskou, zamýšlí se nad příčinou, díky níž mohlo cikánské společenství adoptovat necikánské dítě ad. Druhá kapitola se zabývá zdroji, kterými se Mácha patrně nechal inspirovat při psaní díla Cikáni. Nebyla zjištěná žádná místní legenda, již by Mácha pro účel románu Cikáni zpracoval (Máj byl údajně inspirován skutečnou událostí a paralely jako hrdina-vyvrženec, pomsta, popraviště, žárlivost mohly být přeneseny a druhotně také inspiracemi pro Cikány). Autorka uvádí některá klasická díla (Puškin, Schiller, Scott, Byron...), která též mohla vzdáleně Máchovu tvorbu ovlivnit, ovšem nejsilnějším zdrojem, z něhož pramení spisovatelova fantazie, byl osobní život, vášnivé vztahy a romantická melancholická duše.

Ve třetí kapitole je vysvětleno, jak obtížné bylo nalézání národního povědomí pro příslušníky cikánského etnika, jejichž cikánství bylo utvářeno kulturou země, kterou obývali a jejíž jazyk používali, navíc v čase 18. století nebyl ještě ani znám jejich indický původ.

Nicméně to, co spojovalo Cikány obecně, byla jejich vyřazenost na okraj společnosti, odkud byl pak pro romantického básníka už jen malý krůček, aby byl Máchův Cikán zařazen do společnosti romanticky pojatých urozených divochů, ale též do společnosti zločinců, a vyvrženec zvolen za románového hrdinu, jehož prostřednictvím Mácha sděluje temným způsobem své vlastenecké cítění.

Stěžejním nápadem čtvrté kapitoly je porovnání vztahu k Cikánům u Máchy a u Grellmanna (který se vědecky zabýval cikánským etnikem v 18. století v habsburské monarchii), a jejich východisek k jejich tvorbě, vyplývajících z rozdílu v postojích osvícence a romantika.

K vytčenému cíli této práce – porovnání děl Cikáni a Pomsta – se autorka dostává až skoro na konci, malý prostor pro vyvrcholení práce je dán podle jejích slov tím, že o Svátkovi téměř neexistuje zmínka v odborné literatuře. Zde byla tedy autorka odkázána sama na sebe, ale poučená rozbořením Máchova díla provedla zdařile rozbor Svátkova díla sama (přestože jen z malé části). Z porovnání obou děl vychází, že Svátkův historický román situačně zařazen do doby pobělohorské, do kontextu náboženských svárů, v kontrastu s Máchovými Cikány vychází jako pozitivně laděný příběh, snažící se působit na předsudky společnosti. Lze v něm nacházet řadu popularizačních a osvětových témat, od romantismu se vzdalujících a nabývajících realističtějších podob, a to v zájmu pochopení příčin společenské vyřazenosti Cikánů, jejich nápravy a tolerování. Mnoho společných velmi podobných motivů obou děl autorka citlivě rozlišuje na Svátkovy orientované vpřed do budoucnosti, a Máchovy vracející se do minulosti, k přírodě, k původnosti.

Autorka si je vědoma toho, že problematiku zdaleka celou nezpracovala, otevřené téma by si žádalo mnohem důkladnější zpracování. Nicméně to, čeho se dotkla, tomu porozuměla a dokázala v souvislosti zformulovat a sdělit čtenáři.

Chtěla bych na konec informovat studentku Zitu Strakovou, že historie ani literatura není oblast mého odborného zájmu, tím je romská problematika současná - vzdělávací a sociální, že pravděpodobně jsem práci k posouzení dostala omylem. Proto nevylučuji, že jsem mohla nějaké neshody přehlédnout. Přesto mně práce potěšila.

Práci hodnotím jako podařenou a navrhuji ohodnotit ji známkou jedničkou, 40-42 body.

Eliška Pincová

PS: Upozornění: na str. 58 je špatně uveden letopočet ve větě: „J.S. píše o historii cikánského etnika v oblasti českých zemí od 5. století.“